

H. FEKETE PÉTER: **Hajdúböszörmény helyneveinek adattára**

Budapest, 1959. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai; 102. szám. 124 l.

H. Fekete Péter könyvében több mint három évtizedes gyűjtőmunkájának eredményét adja közre. A mű több fejezetre oszlik. Az Előszót (3—5) A város neve című fejezet követi (6—7). A tulajdonképpeni adattár két részre oszlik: *a*) a belterület helynevei (13—34) és *b*) a város határának helynevei (38—121). Mindkét részt rövid bevezető fejezetek előzik meg: A város belterületéről általában (9—10), A belterület felosztása: a tizedek (11—2); A város határának kialakulása (35) címmel.

A szerző adatait egyedül gyűjtötte, bár igénybe vette tanítványai segítségét is, de — nagyon helyesen — a középiskolások által közölt adatokat csak figyelemfelkeltőnek tekintette. Az élőnyelvi anyagot levéltári kutatásokkal és a kérdés irodalmában található adatokkal is kiegészítette. Felhasználta a város régi térképeit s a katonai térképeket is. A térképekről általában megállapította, hogy főképp azok, amelyeket idegen mérnökök készítettek, hibásak. Ebből azt a helyeselhető következtetést vonta le, hogy „a helynevek gyűjtéséhez csak olyan ember fogjon, aki a tájat, a helyi elnevezéseket, a családi neveket, a nyelvjárást stb. a mindennapi használatból is jól ismeri” (4).

A város neve című fejezetben a *Böszörmény* szó eredetére nézve az EtSz. véleményét teszi magáévá, s a város nevének különféle változatait, előfordulásait közli időrendben (6—7). Az adattárat bevezető fejezetekben a város mai településformájának történetéről, a belterület felosztásáról, valamint a határ alakulásáról olvashatunk a megfelelő irodalom alapján készült rövid összefoglalást (9—12; 35). Ezeket a kérdéseket részletesebben tárgyalni nem volt célja a kötetnek.

H. Fekete Péter Hajdúböszörmény teljes helynévanyagának felgyűjtésére törekedett. Azokat a tanya- és dűlőneveket, amelyeknek nincs állandó nevük, hanem egyszerűen a tulajdonos nevével jelölik meg őket, nem vette fel adattárába. A tulajdonos megváltozásával ezeknek a tanyáknak a neve is megváltozik, az új gazda nevét veszik fel. Az ilyen nevek valóban nem sokat mondanak a helynévgyűjtőnek.

Az adatokat megpróbálta a szerző „előre meghatározott szempontok szerint” csoportosítani, de mivel a csoportok egymástól való elhatárolása nehézségekbe ütközött, letett erről a szándékáról (5). Így csupán a város belső és külső területeinek elnevezéseit választotta szét egy-egy fejezetbe. A fejezeteken belül az adatokat szótárszerűen közli. Ez a közlési mód kétségkívül egyszerűbb, és sok felesleges ismétléstől menti meg a szerzőt, az adattár használóira viszont nagyobb feladatot ró, mert pl. ha valakit a vízrajzi nevek érdekelnek, végig kell futnia az egész kötetet.

Az adattár mintegy 1350 címnevet tartalmaz. Ebből kb. 370 a belterület neve, kb. 980 pedig a határból való név. A szócikkeket, helyesebben névcikkeket a vastagon szedett címnév vezeti be, ezek mindig élő nevek. A kihalt neveket „ma ismeretlen” (26), „ismeretlen helynév” (38), „ma már nem ismert” (38, 49) stb. megjegyzések jelzik. A címnév után zárójelben dőlt betűvel a tájnyelvi kiejtést is közli a szerző ott, ahol az „lényegesnek látszott” (5). Ezt a felfogást nem helyeselhetjük, adnia kellett volna minden élő név tájnyelvi kiejtésének fonetikus lejegyzését. Ez nagyobb nehézséget nemigen jelentett volna, s feltétlenül használhatóbbá tette volna az adattárat a különféle nyelvészeti kutatások számára. A „lényeges” jelenségek átírásában is következetlen a közlő. Például az *-l* kiesését és az előtte levő magánhangzó megnyúlását többször jelöli: *Bēső erdő* (43), *Orosz ódal* (27) stb., máskor viszont elhagyja: *Horpász-oldal* (21). Magyarázható ez az eljárás akkor, ha egymás után következnek ugyanaz a szó, s csak az első előforduláskor jelöli a nyelvjárási kiejtést: *Földvár*; *Földvár-domb*, *Földvár ere*, *Földvár-fok* stb. (60—1). Máskor viszont ilyen esetben kiteszi a népnyelvi kiejtést: *Mívögy* 'Mélyvölgy', *Mívögyi* (csapszék), *Mívögyi* (lapos) (84—5). Hasonlóképpen egyszer jelöli, máskor nem jelöli a *-dn-* *-nn-* ejtésbeli változást: *Bonnár dűlő* (45); *Bodnár utca* (15). Az *-ly-*t is egyszer átírja, máskor nem: *Fojó utca*; ez így maga is nagyon furcsa, mert bár az *utca* dőlt betűvel van szedve, még sincs fonetikusan írva (19), *Fēső gujakút* (59); *Hatlyukú-híd* (65), *Királyhágó utca* (23). Az átírt adatok is kétségben hagyják olykor a használót. Ugyanazon oldalon előforduló *kút* szót például egyszer hosszú máskor rövid *u-*val találjuk: *Ásó csikóskút*, *Ásó kut* (38). Nem hisszük azt sem, hogy az *U jfejirtai út* (31) adatban valóban hosszú *j-*t ejtenének a böszörményiek.

A szócikkekben a tájnyelvi kiejtést — ahol ez jelölve van — a hely fekvésére, elhelyezkedésére vonatkozó megjegyzések követik, amelyek a helyi ismerettel nem rendelkezőknek szólnak. A tájékozódást különben három nem túlságosan részletező térkép is elősegíti (12, 36, 37), amelyeknek számát nem ártott volna növelni. Azután az elnevezés eredetére, keletkezésére vonatkozó magyarázatokat tartalmaznak a névcikkek. Néhol a szó etimológiájára is, valamint alakváltozatainak alakulásáról is ejt néhány szót a szerző (43—44, 47—48), majd a névre vonatkozó adatokat közli megfelelő bibliográfiai pontossággal. Megjegyezzük azonban, hogy az egyes cikkek felépítését nem kezeli mereven.

H. Fekete Péter különösen a határ még meglevő vízrajzi elnevezéseinek pontos összegyűjtésére törekedett. Szerinte a vízrajzi neveket még akkor össze kellett volna gyűjteni, „mikor a Rét nemcsak nevében, hanem valóban is rét volt”, mert a határ gazdag vízi világának ma már csak csökevényei maradtak meg, s a régi neveket már csak az idősebb nemzedék ismeri (3). Korunkban ismét nagy változásban vannak a városok, falvak határai, s ez a változás nyilván hatással lesz névanyagukra is. Éppen ezért örömmel üdvözljük H. Fekete Péter értékes helynévanyagának megjelenését, s reméljük, hogy tovább folytatja munkáját más helységek névanyagának felgyűjtésével. Ezáltal értékes adatokat tesz hozzáférhetővé nemcsak a névtudomány, nyelv-tudomány, hanem más tudományágak részére is.

JAKAB LÁSZLÓ